

PRZEMIANY GOSPODARCZE ZIEM POLSKICH W XIX w.

1. Ogólna charakterystyka przemian gospodarczych.

Podobnie jak w całej Europie nastąpił **wzrost liczby ludności**. Dzięki temu na ziemiach polskich pojawiła się tania siła robocza, która przyczyniła się do rozwoju gospodarczego. Rozwój ten nastąpił później niż w Europie Zachodniej ze względu na to, że **ziemie polskie były uzależnione od koncepcji gospodarczych państw zaborczych**, np. Niemcy traktowały ziemie polskie jak zaplecze surowcowo – rolnicze, a Rosja traktowała zabór rosyjski jak rynek zbytu na towary rosyjskiego przemysłu.

Poziom rozwoju ziem polskich był zróżnicowany i uzależniony od poziomu gospodarczego państw zaborczych. Najlepiej rozwinięty był zabór pruski, słabiej Królestwo Polskie, a naj słabiej Galicja.

Poszczególne **zaborcy były traktowane jako odrębne struktury gospodarcze** uzależnione od swych metropolii (Rosji, Prus i Austrii). Dzieliły je cła, sieć komunikacyjna i podatki.

Rolnictwo – najważniejsze zmiany to:

- **uwłaszczenie chłopów** czyli nadanie im ziemi na własność. Uwłaszczenie przeprowadzono we wszystkich zaborach w różnej sytuacji politycznej. Przyczyniło się ono do przekształcenia gospodarki naturalnej w gospodarkę towarową – pieniężną, a to przyczyniło się do ożywienia rynku wewnętrznego. Oprócz tego skutkiem było oparcie rolnictwa o pracę najemną (brak pańszczyźnianych chłopów); zwiększyła się również liczba ludzi których można było zatrudnić w przemyśle
- **wprowadzono „nowinki techniczne”**: nawozy sztuczne, maszyny rolnicze (żniwiarki, młockarnie, siewniki), zaczęto stosować płodozmian, zwiększono uprawę ziemniaka i buraka cukrowego.

Przemysł:

- wprowadzenie na dużą skalę maszyny parowej w XIX w. do przemysłu włókienniczego
- rozwój przemysłu wydobywczego (węgla, rudy żelaza, ropy naftowej), hutniczego, a także przemysłu włókienniczego i maszynowego
- nastąpił wzrost liczby ludności zatrudnionej w przemyśle
- rozwój urbanizacji (miast) np. Łodzi

2. Uwłaszczenie chłopów

Uwłaszczenie chłopów – nadanie chłopom ziemi, którą użytkują, za lub bez odszkodowania. Uwłaszczenie za odszkodowaniem oznaczało możliwość wykupu użytkowanej ziemi po cenach rynkowych. Uwłaszczenie bez odszkodowania oznaczało nadanie chłopom użytkowanej ziemi bez opłat – odszkodowanie dla właściciela za tą ziemię pokrywało państwo. Najczęściej było ukryte w wysokim podatku gruntowym.

Uwłaszczenie nie przebiegało równocześnie. Najwcześniej uwłaszczono chłopów w zaborze pruskim – wówczas gdy ziemie te nie wchodziły jeszcze do Księstwa Warszawskiego. Uwłaszczenie w zaborze austriackim nastąpiło pod wpływem Wiosny Ludów, a w zaborze rosyjskim było atutem przetargowym podczas powstania styczniowego. Różne były warunki uwłaszczenia.

Zabór pruski	Zabór austriacki	Zabór rosyjski
<p>1807 – zniesienie poddaństwa osobistego chłopów (ziemie drugiego i trzeciego rozbioru)</p> <p>1811 – uwłaszczenie chłopów z dóbr prywatnych; było to uwłaszczenie za odszkodowaniem. Nie objęło Wielkopolski, która znajdowała się wówczas w granicach Księstwa Warszawskiego.</p> <p>1823 – uwłaszczenie chłopów w Wielkopolsce; objęto nim gospodarstwa, które istniały przed I rozbiorem i które posiadały sprzężaj (siłę pociągową)</p> <p>1836 – uwłaszczono gospodarstwa, które miały minimum 25 mórg ziemi (ok. 6,4 ha)</p> <p>1850 – nadano ziemię małorolnym</p> <p>Uwłaszczenie to sprzyjało wielkim właścicielom, którzy uzyskali znaczne odszkodowania i je zainwestowali we własne folwarki, a także bogatym chłopom. Powstały dość duże silne, gospodarstwa chłopskie. Część chłopów zasiłała szeregi robotników.</p>	<p>1848 – uwłaszczenie wszystkich chłopów pod wpływem Wiosny Ludów.. Chłopi uzyskali ziemię teoretycznie bez odszkodowania – miał je zapłacić skarb państwa. Odszkodowanie wliczono w wysoki podatek gruntowy.</p> <p>Skutkiem uwłaszczenia było znaczne rozdrobnienie gospodarstw ze względu na działy rodzinne. Gospodarstwa te nie były w stanie się utrzymać ze względu na wysokie podatki i brak rynku zbytu (mały popyt na towary rolne).</p>	<p>1863 – dekret Rządu Narodowego podczas powstania styczniowego. Dekret objął wszystkich chłopów. Odszkodowanie miał płacić skarb państwa (nie wszedł w życie)</p> <p>1864 – ukaz carski – nadano chłopom ziemię bez odszkodowania. Objęło wszystkich chłopów. Odszkodowanie ukryto w wysokim podatku gruntowym. Gospodarstwa nie mogły mieć mniej niż 6 morgów.</p> <p>Na skutek działów rodzinnych nastąpiło rozdrobnienie gospodarstw rolnych. Jednocześnie nastąpiła likwidacja gospodarstw karłowatych – skutkiem zwiększenie liczby gospodarstw średnich.</p>

3. Rozwój przemysłu

Zabór pruski	Zabór austriacki	Zabór rosyjski
<p>Przemysł najlepiej rozwinięty. Głównym ośrodkiem przemysłowym był Górny Śląsk. Pomorze i Wielkopolska były obszarami rolniczymi.</p> <p>(1) <u>Okręg Górnośląski</u> – rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wydobywczy – węgla kamiennego, rudy żelaza, cynku i ołowiu ▪ hutniczy (metalurgiczny) <p>Nastąpił przewrót przemysłowy w drugiej połowie XIX w. (wydobycie węgla wzrosło 12 krotnie)</p>	<p>Najsłabiej rozwinięte ziemie polskie. Przemysł w Galicji nie mógł konkurować z Czechami.</p> <p>Rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wydobywczy - soli kamiennej w Wieliczce i Bochni; ropy naftowej w okolicach Borsystawia, Drohobycza i Krosna; wosku ziemnego w Borysławiu (ozokeryt), węgla kamiennego na Śląsku Cieszyńskim, w Zagłębiu Chrzanowskim ▪ naftowy – rafineria ropy naftowej w Jaśle 	<p>Okręgi przemysłowe:</p> <p>(1) <u>Okręg warszawski</u> – rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ metalurgiczny – produkcja szyn dla rozwijającej się kolei ▪ maszynowy – produkcja wagonów, kolejowych, maszyny rolnicze <p>(2) <u>Zagłębie Dąbrowskie</u> – rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ metalurgiczny i wydobywczy <p>(3) <u>Okręg łódzki</u> – rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ włókienniczy – 89% produkcji w Rosji.

<p>Wykorzystywano młoty pneumatyczne i dynamit w górnictwie, piece martenowskie i piece na koks w hutnictwie. Huty i kopalnie przekształciły się w spółki akcyjne oraz koncerny.</p> <p>(2) <u>Pomorze i Wielkopolska</u> – rozwinął się:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ przemysł spożywczy: gorzelnictwo, młynarstwo, cukrownictwo ▪ przemysł maszynowy – fabryki maszyn rolniczych w Poznaniu, Grudziądzu, Tczewie, Szczecinie 	<p>(produkcja nafty)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ włókienniczy – Bielsko ▪ hutniczy – Śląsk Cieszyński <p>Najlepiej rozwinięty był Śląsk Cieszyński, który był jednym z najważniejszych okręgów przemysłowych Austro – Węgier.</p>	<p>(4) <u>Zagłębie Staropolskie</u> – rozwijał się przemysł:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ metalurgiczny (zamówienia rządowe) ▪ wydobywczy <p>(5) <u>Zgierz, Tomaszów, Białystok, Żyrardów</u> – przemysł włókienniczy (wełniany i lniany)</p>
--	--	--